

which is an essential sign of folk. Folk stories do not have one concrete author. Folk stories do not search for innovations and new actions. It only concerns traditions. Text is considered folk belonging only if it has basic, specific signs of folk artwork, including variations.

ელენე ნამორაძე, თათია გურგენიძე

სოციოლოგიის საბაკალავრო პროგრამა
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, თსუ

საჩუქართან დაკავშირებული რიტუალები და მატერიალური „შენირულობანი“ ქართული ეთნოგრაფიული მონაცემების მიხედვით

საკვანძო სიტყვები: საჩუქრის ფენომენი, მატერიალური შენირულობანი, ქართული კულტურა

Keywords: phenomenon of gifts, material sacrifice, Georgian culture

დედამიწაზე თითოეული ადამიანი იღებს და გასცემს საჩუქარს, რასაც ურთიერთდახმარების, ვალდებულების და ზნეობრივი დატვირთვა აქვს. შესაძლოა, საჩუქარი გაუკეთოს ადამიანმა ადამიანს. ამავდროულად, ადამიანი ძღვენს სწირავს ღმერთს, რითაც საჩუქარი იღებს ზნეობრივთან ერთად რელიგიურ-საკრალურ დატვირთვასაც. ჩუქების ფენომენი ყველა კულტურაში არსებობს, თუმცა განსხვავებული სახით. საჩუქრის ფენომენი შესაძლოა, რომ იცვლებოდეს თავად კონკრეტული კულტურის შიგნითაც, რადგან მასზე აისახება ეპოქა და პერიოდი. მოცემულ სტატიაში შევეცდებით, ავსახოთ საჩუქრისა და შენირულობის ფენომენთან დაკავშირებული ძირითადი მომენტები ქართულ კულტურაში ეთნოგრაფიული მონაცემების მიხედვით.

წინამდებარე სტატიის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს ფრანგი სოციოლოგისა და ანთროპოლოგის მარსელ მოსის ნაშრომი – „The Gift: Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies“ („საჩუქარი: გაცვლის ფორმები და საფუძვლები არქაულ საზოგადოებაში“) (1966). მარსელ მოსის ძირითადი დებულება ისაა, რომ ადამიანის მიერ საჩუქრის

გაღება ნებაყოფლობითი ხასიათის არაა, ის ერთგვარი ვალდებულებაა და განპირობებულია მოვალეობის გრძნობით, რაც იწვევს იძულებას. მისი აზრით, არ არსებობს თავისუფალი საჩუქარი, რომელიც იქნება ვალდებულებისგან დაცლილი. ის გამოყოფს კონკრეტულ ვალდებულებებს, რომელიც მოიაზრებს, რომ ერთმა ადამიანმა უნდა გაიღოს საჩუქარი, მეორემ მიიღოს და შემდეგ უნდა მოხდეს უკან დაბრუნება. მათ შორის კი უმთავრესად მიიჩნევენ უკან დაბრუნებას (Mauss 1966: 10-16).

ბრიტანელი ანთროპოლოგი ბრონისლავ მალინოვსკი მიიჩნევდა, რომ როდესაც ერთი ადამიანი მეორეს ჩუქნის საჩუქარს, მაშინ ის მასზე ამყარებს მოლოდინს, რომ მისგანაც მიიღებს საპასუხოდ, სხვაგვარად შესაძლოა, რომ ადამიანს აღარ გაუჩნდეს ხელმეორედ ჩუქების სურვილი (Mauss 1966: 18-30). მსგავსი ურთიერთობის სისტემაში ეს ურთიერთმოვალეობები დაბალანსებულია. ქართულ კულტურაშიც არის გავრცელებული ასეთი თვალსაზრისი გაცემა-მიღების ფენომენის შესახებ. მაგალითად, ხალხური ანდაზა გვასწავლის: „მადლი ქენი, ქვაზე დადე, გაიარე, წინ დაგხვდება“. შესაბამისად, რაიმეს გაცემის, გაჩუქების, შეწირვისას, არსებობს წინასწარი მოლოდინი, რომ გარკვეული პერიოდის შემდეგ დაგიბრუნდება საზღაური. ეს ერთგვარად დაბანდებას ჰგავს. მოსის თვალსაზრისით, საჩუქარი განამტკიცებს ადამიანთა ურთიერთობებს გამომდინარე იქიდან, რომ ის ეფუძნება გაცვლის პრინციპს. საჩუქრის ზნეობრივი ხასიათიდან გამომდინარე, მისი ჩუქების შემდეგ ადამიანები ერთმანეთზე დამოკიდებულები ხდებიან, მათ შორის ჩნდება მჭიდრო კავშირი (Mauss 1966: 10-16). ეს თვალსაზრისი შეგვიძლია დავინახოთ ქართულ კულტურაში ქორწინებასთან დაკავშირებულ ტრადიციებში. უშუალოდ ქორწილამდე ადამიანთა შორის ურთიერთვალდებულებას საჩუქრების გაცვლა წარმოადგენს, ეს კი ოჯახს ეკონომიკურ მოვალეობებს აკისრებს.

ქორწინება, რომელიც ყველა საზოგადოებისათვისაა დამახასიათებელი, ასევე მკაფიოდ ფესვგადგმულია ქართულ კულტურაში, რომლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენდა საჩუქარი. ქართველ ეთნოლოგთა გამოკვლევებში საქორწინო ტრადიციებს დიდი ყურადღება ეთმობა. აუცილებლად უნდა გამოვყოთ ნუნუ მაჩაბლის ნაშრომი – „საქორწინო ინსტიტუტი ქართლში“ (1978), ასევე აღსანიშნავია თინა იველაშვილის ნაშრომი – „ქალის დანიშვნის ზოგიერთი თავისებურებანი ქართული ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით“ (1989). როლანდ თოფჩიშვილი კი თავის წიგნში „საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლო-

გია“ (2010) ეხება ქორწინების ტრადიციას.

მას შემდეგ, რაც მკაცრად შემოწმდებოდა და გამოირიცხებოდა წყვილს შორის ნათესაური კავშირი, ვაჟის მხარე გოგონას ოჯახში გზავნიდა მოციქულს/შუამავალს ან მაჭანკალს, რომელსაც უნდა ეწარმოებინა „გაჩხრეკვა“, რათა შეეფასებინათ, თუ როგორი იყო გოგოს ოჯახის მატერიალურ-სოციალური მდგომარეობა და ასევე ამოწმებდნენ, თუ რამდენად ეხერხებოდა გოგონას ხელსაქმე და ფიზიკური შრომა. თუ ამ ფუნქციას ითავსებდა მაჭანკალი, მაშინ მას საქმის წარმატებით შესრულების შემდგომ უხვად ასაჩუქრებდნენ განეული შრომისათვის. ეს ტრადიცია შემორჩენილი აქვთ ფერეიდნელ ქართველებსაც და მას „გაკვეთას“ უწოდებენ. საჩუქრის სახით შუამავალს ქალისათვის ატანენ მწვანე საკაბე ქსოვილს ან ტკბილეულობას, ამის შემდეგ იმართება ჩაის სმა და მოლაპარაკება.

საქართველოში თითოეულ ტრადიციას აქვს თავისი წინასწარ დადგენილი რეგლამენტი, რომლის შესრულებაც აუცილებელია. სწორედ ასეა ქორწინების ჩვეულების შემთხვევაშიც განსაზღვრული წესით საჩუქრების გადაცემის ტრადიცია. მაგალითად, დაწინდვისას მიჰქონდათ ნიშანი, ამ ფუნქციას თანამედროვე ეპოქაში ასრულებს ნიშნობის ბეჭედი, თუმცა წარსულში არ იყო აუცილებელი, რომ მიეტანათ სამკაული, ეს შეიძლება ყოფილიყო საკაბე ქსოვილი, მოსაკითხი პროდუქტი, ღვინო თუ სხვა რამ. საპასუხოდ კი გოგონას ოჯახი აუცილებლად შლიდა სუფრას და იმართებოდა ქეიფი. ამის შემდგომ იმართებოდა პატარა ან დიდი ნიშნობა. პატარა ნიშნობისას მისართმევი ძღვენი უფრო მოკრძალებული იყო. ამ შემთხვევაში გოგოს ოჯახში მიჰქონდათ საჩუქრები თავად საპატარძლოსთვის, ეს შეიძლება ყოფილიყო სამკაულები, ქაშმირის მანდილი, ხოლო ოჯახისთვის კი სურსათი, რომელიც საკმარისი უნდა ყოფილიყო ნიშნობის სუფრის სტუმრებისთვის. დიდი ნიშნობისას, რა თქმა უნდა, საჩუქარიც უფრო მასშტაბური იყო, ქალის დედისათვის მიჰყავდათ დედალი ცხვარი. ასევე ქალისათვის მიჰქონდათ ლოგინი, რომელსაც შემდგომ მზითვთან ერთად წამოიღებდა. არსებობს მოსაზრება, რომ ეს ჩვეულება დაკავშირებული იყო სყიდვით ქორწინებასთან, თუმცა გამართლებულ ვერსიად მიიჩნევა, რომ ამ პერიოდში სიძე იყო ვალდებული, შესაბამისი ხარჯი გაეღო როგორც თავის, ისე ქალის ოჯახში და სწორედ ამასთანაა დაკავშირებული საქორწინო ძღვენ-საჩუქრები (თოფჩიშვილი 2010: 296-311).

ქართველი მეცნიერი და ეთნოლოგი თინა იველაშვილი თავის ნაშ-

რომში „ქალის დანიშვნის ზოგიერთი თავისებურებანი ქართული ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით“ (1989) აღნიშნავს, რომ საქართველოს ყველა კუთხისთვის დამახასიათებელი იყო დანიშნვა როგორც მცირეწლოვან, ასევე ზრდასრულ ქალ-ვაჟთა შორის. ავტორი მიუთითებს, რომ „წინდის“ გაღება მხოლოდ ვაჟის მხარეს ევალდებოდა. მაგრამ, გამონაკლის შემთხვევაში საცოლეს უგზავნიდა საქმროს სხვადასხვა მცირე საჩუქარს. ქალის გამოსასყიდს არ წარმოადგენდა დანიშნვისას მირთმეული საჩუქრები. თუ ვაჟი ჩაშლიდა დანიშნვას, მაშინ ის აღარ ითხოვდა დასანიშნად მიტანილი საჩუქრების უკან დაბრუნებას. თუმცა, თუ ქალი ჩაშლიდა ნიშნობას, მაშინ „წინდის“ სახით მირთმეული ყველა ნივთი და ქონება უნდა დაბრუნებოდა ვაჟის ოჯახს (იველაშვილი 1989: 95-106).

იმის მიუხედავად, რომ ქორწინებისას მატერიალური მხარე დიდ მნიშვნელობას თამაშობდა, ჩვენი აზრით, ეს მაინც არ უნდა ყოფილიყო სყიდვით ქორწილი. პირველ რიგში, იმიტომ, რომ სყიდვით ქორწინებისას საფასურს იხდის ერთი მხარე, ქართულ საქორწინო ტრადიციაში კი ძღვენ-საჩუქრებს იღებს როგორც ვაჟის, ასევე ქალის ოჯახი. ქალს თავისი სახლიდან მიაქვს მზითვი, რომელიც ხშირ შემთხვევაში შესაძლოა იყო ძალიან ძვირადღირებული, რომლის ნაწილიც ხმარდება ახალ ოჯახს (მეუღლის ოჯახს). რაც შეეხება ვაჟს, მისი ოჯახი იღებს დიდ ხარჯს მთელი იმ საქორწინო საჩუქრების შესაგროვებლად და მისართმევად, რომელიც ტრადიციის ნაწილია. ამიტომ ვფიქრობთ, რომ ხარჯი, შესაძლოა, არათანაბარია, მაგრამ საჩუქრების გაცვლა მაინც ორმხრივია. შესაძლოა, ეს მატერიალური დანახარჯი და საჩუქრების დიდი ჩამონათვალი ემსახურებოდეს სამომავლოდ ახალი ოჯახის ფინანსურ სიძლიერეს, რომელმაც ეს დოვლათი უნდა მოიხმაროს. ამავდროულად, საქმე გვაქვს ორ ოჯახს შორის პატივისცემის გამოხატულებასთან, რომ იქ, სადაც გეგებებიან სუფრით, შენც ძღვენით ხელდამშვენებული უნდა მიხვიდე. ეს კი ქართულ კულტურაში ურთიერთობას ამჭიდროვებს.

ნიშნობიდან ქორწინებამდე პერიოდში, საერო თუ საუფლო დღესასწაულებზე, სასიძოს მხარე მიდიოდა გოგონას ოჯახში მოსაკითხად და ასევე თან მიჰქონდათ საჩუქრები, ეს ძირითადად იყო საკვები, აუცილებელი იყო ახალი თევზის მირთმევაც. საქორწინო ხარჯს თავის თავზე სიძე იღებდა. ის ვალდებული იყო, რომ ეთავა ეკონომიკური ვალდებულება და ე. წ. „საქორწინო“ მიეტანა ქალის ოჯახისათვის, ეს იყო ხორცი, მარცვლეული, სასმელი, პურეული თუ სხვა რამ. „საქორწინო“

რომ აუცილებლად მისართმევი იყო, ამას მოწმობს ძველი ქართული სამართლის ძეგლები (თოფჩიშვილი 2010: 296-311). თავდაპირველად, ის მხოლოდ ნატურალური პროდუქტისგან შედგებოდა, თუმცა დროთა განმავლობაში, შემადგენლობა შეიცვალა. სიძეს ასევე ჰქონდა ვალდებულება, რომ თავისი საცოლის დედისათვის (თუ ძიძაც ჰყავდა მისთვისაც) მიერთმია საჩუქარი ე. წ. „ნაძუძური“, რომელიც ხშირ შემთხვევაში იყო საკაბე ქსოვილი ან ჩითი. გარდა ამისა, მექორწილე მხარეებს შორის ერთ-ერთი ეკონომიკური ვალდებულება იყო პატარძლისათვის პირის სანახავის მირთმევა. იმ შემთხვევაში თუ პატარძალს დედამთილი ფულს მიართმევდა, მაშინ ეს იქნებოდა ახლადშექმნილი ოჯახის საკუთრება, მაგრამ ისეთი ნივთები, როგორიცაა სამკაულები თუ საკაბე, იყო ქალის პირადი საკუთრება. ეს იყო ზოგადქართული მოვლენა, რომელიც განსხვავებული საჩუქრების სახით გვხვდებოდა სხვადასხვა კუთხეში, მაგრამ ყველა მხარისათვის საერთო იყო ის, რომ ამ საჩუქარს პატარძალს მიართმევდა მამაკაცის მხარე და გაყრის შემთხვევაში ქალის საკუთრებად რჩებოდა (თოფჩიშვილი 2010: 296-311).

როდესაც ვსაუბრობთ ქორწინების ინსტიტუტზე, აუცილებელია, ვახსენოთ მზითვი, რომელიც წარმოადგენდა ქალის საკუთრებას (თოფჩიშვილი 2010: 296-311). ის, თუ რას გაატანდა ოჯახი გოგონას მზითვში, მეტყველებდა მათ მატერიალურსა და სოციალურ მდგომარეობაზე. იყო ნივთები, რომლებიც აუცილებლად უნდა გაეყოლებინათ, მაგალითად ლოგინი (საბნები და თეთრეული), ტანისამოსი, ჭურჭელი, მაგრამ, თუ ოჯახი იყო შეძლებული და დაწინაურებული, მაშინ ამ ჩამონათვალს ემატებოდა ძვირფასი სამკაულები, სამეურნეო მიწა, რომლიდანაც აღებული შემოსავალი ასევე მისი (პატარძლის) იქნებოდა. საქართველოს კუთხეების უმრავლესობაში მზითვის მომზადება ითვლებოდა საკმაოდ მნიშვნელოვნად, ამიტომაც უთმობდნენ სათანადო ყურადღებას. მზითვი მნიშვნელოვანი იყო ვაჟის ოჯახისთვისაც, რადგან ეს იყო ის ძღვენ-საჩუქრები, რომლებსაც ახალი რძალი მოიტანდა. ამიტომაც, წინასწარ იმართებოდა მოლაპარაკებები, კერძოდ, დაწინდვამდე და ვაჟის ოჯახი ასახელებდა რაოდენობას, თუ რამხელა მზითვს ითხოვდა. მზითვი დიდწილად განსაზღვრავდა ქალის ბედს, რადგან ძალიან კარგი შესახედაობის გოგონები ზოგჯერ გაუთხოვრები რჩებოდნენ, რადგან მათ ოჯახს არ ჰქონდათ შესაძლებლობა, რომ კარგი მზითვი მოემზადებინათ (თოფჩიშვილი 2010: 296-311).

კიდევ ერთი ტრადიცია იყო სამზითვო წიგნის შედგენა, სადაც ჩამო-

წერდნენ, თუ რა მიჰქონდა ქალს ქმრის ოჯახში, ეს იურიდიულ დოკუმენტს წარმოადგენდა და ამის საფუძველზე, გაყრის შემთხვევაში, დავაც აღარ ხდებოდა ნივთებზე (თოფჩიშვილი 2010: 296-311). დღესდღეობით, ეროვნული ბიბლიოთეკის საცავში დაცულია მრავალი მზითვის წიგნი, განსაკუთრებით დიდგვაროვნებისა, რომელშიც აღწერილია საკმაოდ მასშტაბური ქონება და მიუთითებს მის მნიშვნელოვნობაზე. ქართველ ისტორიკოსსა და საზოგადო მოღვაწეს ივანე ჯავახიშვილს მიაჩნდა, რომ შეუძლებელია დადგენა, თუ როდიდან იღებს სათავეს ქალისათვის მზითვის გატანების ტრადიცია, თუმცა ითვლება, რომ ამ ტრადიციას ადრეფეოდალურ ხანაში უნდა ჩაჰყროდა საფუძველი. მართალია ამ მხრივ არსებობს სხვადასხვა მოსაზრებები, მაგრამ საბოლოოდ მზითვი გვიჩვენებს, რომ ქალი ოჯახისათვის იყო პიროვნება და არა უბრალოდ ნივთი. ქართლ-კახეთში „სათავანო“ ფული იყო მხოლოდ ქალის საკუთრება, რასაც ის საჩუქრად ღებულობდა თავისი ოჯახისგან. ამ ფულს ქალი ხან საკუთარი და ხანაც ქმარ-შვილის სამოსის შესაძენად ხარჯავდა. შესაბამისად, საქართველოში საქორწინო ძღვენ-საჩუქრების კუთხით, ორივე ოჯახი ურთიერთვალდებული იყო. ოჯახის ნათესავები ქორწილში სავსე ხელით მიდიოდნენ და ძირითადად ნატურალური პროდუქტს ჩუქნიდნენ (თოფჩიშვილი 2010: 296-311).

ჩვენი აზრით, სტუმრების მხრიდან საჩუქრების მირთმევა იყო ერთი მხრივ, პატივისცემის, ხოლო მეორე მხრივ ურთიერთდახმარების გამოხატულება. რადგან ქორწილი დიდ ხარჯებთან იყო დაკავშირებული, შესაძლოა, მისი გაძღოლა მხოლოდ ერთ ოჯახს გასჭირვებოდა. გასათვალისწინებელია ის ვითარებაც, რომ იმ დროს ადამიანები ასეთი შეძლებულები არ იყვნენ, ყველაფერი სახლში მზადდებოდა და სუფრაც არ იყო ისეთი დახუნძლული სხვადასხვა კერძებით, როგორც დღეს.

ქართველი ეთნოლოგი ნუნუ მაჩაბელი თავის ნაშრომში – „საქორწინო ინსტიტუტი ქართლში“ (1978) აღნიშნავს, რომ ბატონყმობის დროს ყმის ოჯახიდან ქალის გათხოვებისას საჭირო იყო ბატონის ნებართვა. სხვაგვარად ჯვრისწერა ვერ შედგებოდა, რადგან აუცილებელი იყო, რომ მღვდლისთვის წარედგინათ ნებართვა. ასეთივე ცნობა ესაჭიროებოდა ყმა ქვრივს ხელმეორედ გათხოვებისას. ამ ცნობების მისაღებად, აუცილებელი იყო, რომ გარკვეული თანხა გადაეხადათ ბატონისათვის. ქვრივის გათხოვების შემთხვევაში ამას „საქვრივო“ ეწოდებოდა, ხოლო ქალის პირველად გათხოვებისას – „საჩექმე“. „საქვრივოს“ გადახდა შესაძლებელი იყო როგორც ფულით, ასევე საქონლით, ხოლო „საჩექმეს“

იხდიდნენ მხოლოდ თანხით. ხშირ შემთხვევაში, ბატონები იმდენად დაინტერესებულნი იყვნენ „საქვრივო“ გადასახადით, რომ ქვრივებს ხელმეორედ გათხოვებას აიძულებდნენ (მაჩაბელი 1978: 247-249)

ქართულ საქორწინო ტრადიციაში მზითვის მნიშვნელობაზე თავის ნაშრომში ყურადღებას ამახვილებს ფსიქოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი მზია წერეთელიც („გენდერი – კულტურული და სოციალური კონსტრუქტი“ (2006)). ამ შემთხვევაში ჩანს, თუ როგორ აისახება გენდერი ძღვენ-საჩუქარზე. ის წერს, რომ ქართული ოჯახი განეკუთვნება ზოგადკავკასიურ ოჯახთა ტიპს და აქ დაახლოებით ისეთი მიდგომაა მზითვის მიმართ, როგორც სომხეთსა და აზერბაიჯანში. საქართველოს კუთხეების უმრავლესობაში მზითვს ჰქონდა მასშტაბური სახე და მოიცავდა სალოგინე თეთრეულს, საქონელსა თუ ჭურჭელს, თუმცა, მაგალითად მთაში ის უფრო მომცრო იყო და მხოლოდ ქალის პირად ტანსაცმელსა და ხელსაქმის ნივთებს მოიცავდა (წერეთელი 2006: 95-97).

ჩვენი აზრით, ეს განპირობებული იყო იმით, რომ მთაში ხალხს არ ჰქონდა ისეთი მატერიალური შესაძლებლობა, როგორც ბარში. შესაბამისად, მათ არ შეეძლოთ ქალისთვის მეტი ძღვენ-საჩუქარი გაეყოლებინათ ახალ ოჯახში. საინტერესოა ის დეტალიც, რომ ქალისათვის საქორწინო სამოსი ქმრის ოჯახს უნდა ერუქებინა და ესეც მათი მოვალეობა იყო. მზითვი დიდ როლს თამაშობდა გარიგებით ქორწინებისას, რადგან ამ საქმეს თაობდა მაჭანკალი, რომელსაც საქმის წარმატებით შესრულებისათვის უხვად ასაჩუქრებდნენ. მაჭანკლის გასამრჯელო მზითვის რაოდენობის ზრდასთან ერთად მატულობდა (წერეთელი 2006: 95-97).

საქართველოში კიდევ ერთი უძველესი და პატივსაცემი ტრადიციაა სტუმარ-მასპინძლობა, სადაც ასევე ვხვდებით საჩუქრის ფენომენს. „სტუმარი ღვთისააო“ – ასე ამბობენ საქართველოში, რაც მის მიმართ უდიდეს პატივისცემას გამოხატავს და ასეთივე დახვედრასაც უწყობდნენ მას. ეს ტრადიცია დღემდე გრძელდება და სტუმრის ღირსეულად მიღება-გასტუმრებას დიდი ყურადღება ეთმობა ჩვენს საზოგადოებაში. მასპინძელი, თავის მხრივ, სტუმარს ხელგაშლილი ხვდებოდა, თუმცა თავად სტუმარსაც მიჰქონდა საჩუქარი (ამ ტრადიციასაც ვიმეორებთ დღეს, რადგან სტუმრად უსაჩუქროდ მისვლა სირცხვილად ითვლება, რაც თავისთავად ვალდებულს ხდის ადამიანს, რომ შეიძინოს რაიმე მისართმევად). შესაბამისად, იმთავითვე დასაჩუქრების წესი სტუმარ-მასპინძელს შორის პატივისცემის გამოხატულება იყო. ეს

ნესი დამკვიდრებული იყო როგორც საქართველოში, ასევე ჩრდილო-კავკასიელებთანაც. სტუმარს ოჯახში საჩუქრად უნდა მიეტანა სამკაულები, ნაქსოვი წინდები, თოფის ტყვია-წამალი, ხანჯალი ან სხვა რამ. სტუმრის მხრიდან საჩუქრის მირთმევა სავალდებულო იყო, როცა ის პირველად მიდიოდა მასპინძელ ოჯახში, ხოლო სხვა შემთხვევაში, ეს ხდებოდა სურვილის შესაბამისად. თავის მხრივ, მასპინძელი გაშლილი სუფრითა და დიდი პატივისცემით ეგებებოდა სტუმარს (თოფჩიშვილი 2010: 334-341).

ვფიქრობთ, საინტერესოა იმის წარმოჩენა, თუ როგორ აისახება საქართველოში საჩუქარში ეპოქალური რაკურსი. ამის ძალიან კარგი მაგალითია სასაჩუქრე ხალათი. ეთნოლოგი, ხელოვნებათმცოდნე გულიკო კვანტიძე თავის ნაშრომში, ქართულ წერილობით წყაროებზე დაყრდნობით, აღწერს ხალათს, როგორც საჩუქარს აღმოსავლეთ საქართველოში. ისტორიული ფაქტების მიხედვით, მეფის კარზე სამოსის ჩუქება დამკვიდრებული იყო. ხალათის, როგორც საპატიო სამოსის, ჩუქებაში აისახებოდა იმჟამად არსებული პოლიტიკური ვითარება. ლეონტი მროველის („ქართლის ცხოვრება“) მიხედვით, ძველი წელთაღრიცხვის პირველ-მეორე საუკუნეებში ქართლის სამეფო საკმაოდ დაწინაურებული იყო მსოფლიო ასპარეზზე. სწორედ ამიტომ, მეფე ფარსმან მეორეს იმპერატორმა ადრიანემ ძვირფასი საჩუქრები გამოუგზავნა და თავისთან მიიწვია. მეფე ფარსმანმა არ მიიღო მიპატიჟება, თუმცა საპასუხოდ საჩუქრად გაუგზავნა მოოქროვილი მოსასხამები. მიპატიჟებაზე უარის თქმა იმპერატორმა შეურაცხყოფად მიიღო და ფარსმანის ნაბოძები ძვირფასი ხალათები გლადიატორებს ჩააცვა საცირკო წარმოდგენისას. ვითარება შეიცვალა მეექვსე საუკუნეში, როდესაც მეფე წათე პირველმა მოინდომა, რომ ირანს განდგომოდა და ეცნო ბიზანტიის ძლიერება. სწორედ ამიტომ, წათე ეახლა ბიზანტიის მეფე იუსტინიანე პირველს. ბიზანტიაში წათე მოინათლა და დაქორწინდა, იმპერატორისგან კი საჩუქრად მიიღო საპატიო სამოსი. მართალია, ორივე შემთხვევაში საჩუქარი სამოსია, თუმცა ერთ შემთხვევაში, ძღვენით გამოკვეთილია საქართველოს სიძლიერე, როცა მეფე თავად აგზავნის ძვირფას მოსასხამს, ხოლო მეორე შემთხვევაში კი მეფე ცნობს ბიზანტიის ჰეგემონობას და თავად იღებს ძვირფას სამოსს. საქართველოში ხალათის ჩუქება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გახდა მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნეებში, როცა ქვეყანაში გაძლიერდა ირანული გავლენა. ირანის შაჰი ძვირფას ხალათებს ჩუქნიდა ქართველ მეფე-დედოფლებს. ამის მაგა-

ლითს ვხვდებით გიორგი მეათის, გიორგი მეთერთმეტისა და შაჰნავაზის შემთხვევაში. ისინი განსხვავებული ხარისხით აღიარებდნენ შაჰის უზენაესობას. თუმცა ნაჩუქარი ხალათის მორგება და ხალხის წინაშე გამოჩენა, მაინც იმის მაუწყებელი იყო, რომ ქართველი მეფეები აღიარებდნენ ირანის შაჰის ძლიერებას, ხოლო საქართველოში კი არც თუ ისე სახარბიელო ვითარება იყო პოლიტიკური სიძლიერის კუთხით. შემდგომში, ქართულ სამეფო კარზე ხალათის ჩუქება იმდენად დამკვიდრდა, რომ უკვე თავადაც დაიწყეს მისი საჩუქრად გაცემა. ამ წესის მკაფიოდ დამკვიდრებას ვხვდებით თეიმურაზ მეორის მეფობის პერიოდში, რომლის ჩანაწერებშიც ვკითხულობთ, რომ ხალათის ჩუქება ქორწილშიც ხდებოდა, მაგალითად სიდედრი ჩუქნიდა სიძეს (კვანტიძე 2016: 110-131).

ჩვენი აზრით, მსგავსი მაგალითები ცხადყოფს, თუ როგორ შეიძლება, ერთი და იგივე საჩუქრის დატვირთვა იცვლებოდეს ქვეყანაში არსებული საშინაო და საგარეო ურთიერთობების მიხედვით. ერთნაირი შინაარსობრივი დატვირთვის მქონე საჩუქარი, დროთა განმავლობაში, იცვლება შემადგენლობის მიხედვითაც. მაგალითად, თუ ადრე საქორწინო „ნიშანი“ შეიძლებოდა ყოფილიყო ნატურალური პროდუქტი, დღესდღეობით ეს არის მხოლოდ ოქროს ბეჭედი. ეს მეტყველებს იმაზე, თუ რა არის ძვირფასი და ღირებული კონკრეტულ ეპოქაში. აგრარული ეკონომიკის პირობებში, რა თქმა უნდა, ნატურალური პროდუქტი ან საკაბე ქსოვილი იყო ძვირფასი საჩუქარი, ხოლო ინდუსტრიულ პერიოდში ვითარება შეიცვალა და ის უფრო ძვირფასმა ნივთებმა ჩაანაცვლეს.

ჩუქება-შენიშვნის თავლსაზრისით ქართულ კულტურაში მნიშვნელოვან ფენომენს წარმოადგენს გლოვის რიტუალი. აქ ვხვდებით ძღვენ-საჩუქრის გაღებას, როგორც მიცვალებულის ოჯახისათვის სოლიდარობის გამოხატვის ფორმას, რომელიც შემდგომ ვალდებულია, რომ თავის მხრივ, ეს ადამიანები მიიწვიოს სარიტუალო სუფრაზე. მეორე არის შეწირვის ფენომენი, რომელიც კეთდება მიცვალებულის სახელზე მისი სულის საცხოვნებლად და ზოგ შემთხვევაში იმ ადგილის განსაწმენდელად, სადაც მიცვალებული ესვენა. აქ უკვე იკვეთება საჩუქრის ორივე ფორმა რელიგიურიც და ზნეობრივიც. მაგალითად, ხევსურეთში, როცა ოჯახში ჰყავდათ მომაკვდავი ადამიანი, მას მუჭში უდებდნენ ვერცხლის ფულს, რათა ამით შეძლებოდა თავისი ცოდვების გამოსყიდვა. ამავდროულად, ცდილობდნენ, რომ სიცოცხლეშივე გამოესყიდათ ადამიანის ცოდვები. მომაკვდავს გამოჰკითხავდნენ, თუ რა ცოდვა ჰქონდა

ჩადენილი, შემდეგ კი ცხვარს შესწირავდნენ და მისი სისხლით ხდებოდა სახლის კურთხევა. აქ შეიძლება გავავლოთ პარალელი ქრისტიანულ კულტურასთან, როცა მომაკვდავ ადამიანთან მიჰყავთ მღვდელი, რომელიც ცოდვებს შეუწოდებს და აზიარებს. მართალია, ხევსურეთში ამ ყველაფერს უფრო რიტუალური სახე ჰქონდა, თუმცა ნათლად იკვეთება, რომ არსებობს სასუფეველის ცნება, სადაც ადამიანი ცოდვით დამძიმებული არ უნდა გაუშვან. პირიქითა ხევსურეთში აუცილებელი იყო, რომ დაკრძალვის დღეს მეზობლის ქალებს მიეტანათ ყველი და პური. თუმცა განსხვავებული იყო მატერიალური შეწირულობა ქელებისათვის, რომლისთვისაც თითოეულ ოჯახს ათი ფუთი ქერი უნდა გაეღო. თუ ოჯახი ნებით არ გაიღებდა, შეეძლოთ, რომ ძალით წაერთმიათ. საპასუხოდ კი გარდაცვლილის ნათესავები მათ აძლევდნენ არაყს ან ლუდს. მიცვალებულს საგზაოს ატანდნენ საიქიოში, რომელსაც ასევე აქვს რიტუალური დატვირთვა. ფულისა თუ სხვა მატერიალური შეწირულობის გატანება ხდებოდა ოდითგანვე, ამას მოწმობს არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ნაპოვნი სამარხები, სადაც მიცვალებულს ჩატანებული აქვს სხვადასხვა ნივთები (თოფჩიშვილი 2010: 356-367).

დაკრძალვის შემდეგ ხდებოდა საკლავის შეწირვა, მას ჰქონდა ორმაგი დატვირთვა – პირველი, ნათესავები აქამდე მარხულობდნენ, ხოლო ხორცის მირთმევა მარხვის დასასრულს ნიშნავდა და მეორე, ჰქონდა სარიტუალო დატვირთვა, საქონლის სისხლით უნდა მომხდარიყო მიცვალებულის სახლის კარის კურთხევა. მათ სჯეროდათ, რომ ის კერძები, რომლებიც ქელებში იქნებოდა, მიცვალებულს დახვდებოდა საიქიოში. ეს წესი დღემდე ასეა და ითვლება, რომ ქელების სუფრა თუ საკურთხი „მისავალია“. ეს წესი მთლად წარმართული არ არის, პირიქით მართლმადიდებლურ რელიგიაშიც დამკვიდრებულია (თოფჩიშვილი 2010: 356-367).

მნიშვნელოვანი დეტალია საკურთხი, რომელსაც საქართველოში დღესაც აქტიურად ამზადებენ. თითოეულ კუთხეში საკურთხის მომზადების განსხვავებული წესია. აუცილებელია, ოჯახმა გასცეს საკურთხი და დაარიგოს მეზობლებში. ხევსურეთში უბედური შემთხვევის გამო გარდაცვლილ ადამიანზე ფიქრობდნენ, რომ მისი სული ეშმაკს ჰყავდა დაპატრონებული, ამიტომაც აუცილებელი იყო მისი გამოხსნა. ამისათვის კი ოჯახი ძღვენს ამზადებდა, რომელსაც ხატის მედროშეს უგზავნიდა, როცა ხატის დროშა იმ ადგილას მოხვდებოდა, სადაც უბედურება დატრიალდა, ხდებოდა სულის გამოხსნა და იქვე შესწირავდნენ შავ

ციკანს. ის ოჯახი, სადაც მიცვალებული ჰყავდათ, ითვლებოდა უწმი-
ნდურად, ამიტომაც აუცილებელი იყო რიტუალის ჩატარება და ოჯახის
განათვლა. ამისათვის კი დაკრძალვიდან მესამე დღეს შესწირავდნენ
ბატკანს, რომლის სისხლსაც ჯამში აგროვებდნენ და მთელ კარ-მიდა-
მოს მოასხამდნენ. ამის შემდეგ კი სჯეროდათ, რომ სახლში ანგელო-
ზები დაბრუნდებოდნენ. თუშეთში იცოდნენ დიდი ქელეხის გამართვა,
რა დროსაც ხარშავდნენ ლუდს და სწირავდნენ საკლავს. თავის მხრივ,
სტუმრებსაც მოჰქონდათ ძღვენი რიტუალური სუფრისათვის, ეს შე-
იძლებოდა ყოფილიყო ფული, ქერი, ყველი ან ძროხა. საქელეხო შე-
საწირის მიტანა იცოდნენ რაჭაშიც, სადაც ახლობლებს მოჰქონდათ
მრგვალი პური. ერთი წლის განმავლობაში კი მიცვალებულისათვის
ყოველდღე კეთდება საკურთხი (თოფჩიშვილი 2010: 356-367).

ქართველი ეთნოლოგი გიორგი ჩიტაიას თავის ნაშრომებში ძალიან
საინტერესოდ აქვს აღწერილი, თუ როგორ ხდებოდა თავად მიცვალე-
ბული კულტი, საქართველოს ზოგიერთ რეგიონში, რომლის მიმართაც
გასცემდნენ შესაწირს. მაგალითად, ის წერს, რომ პირიქითა ხევესურეთში
ცხოვრობდა ბერდიად გაგა, რომელიც იყო ცნობილი კაცი, გამორჩეული
მეომარი და რკინის ხელოსანი, რომლის გარდაცვალების შემდეგაც
მისი სახელობის დღეობა დაუწესებიათ და ყოველ წელს სწირავდნენ
საკლავს და მის სულს იღბალსა და გამრავლებას ევედრებოდნენ. სა-
კლავის შეწირვის კიდეც ერთ მაგალითად მოჰყავს ალიათ მგელას სა-
ფლავი, რომელსაც თანასოფლელები წმინდა ადგილად მიიჩნევდნენ,
ყოველ წელს მის სახელზე საკლავს კლავდნენ და ლოცულობდნენ.
ჩიტაია მიიჩნევს, რომ მიცვალებულის კულტთან მიმართებაში ერთ-ე-
რთი მნიშვნელოვანი საკითხი იყო გასაღები ხარჯი, რომელთა შორი-
საც გამოყოფს წლისთავის წესს, რომლის დროსაც შეწირულობა იყო
განსაკუთრებით გრანდიოზული (ჩიტაია 2001: 213-225). მართალია, რომ
ჭირის სუფრაზე შესაწირის ტრადიციას აქვს გარკვეული წარმართული
სახე, თუმცა მიგვაჩნია, რომ ყველგან გვხვდება ქრისტიანული ნიშნები,
რადგან ეს ყველაფერი ემსახურება ადამიანის საიქიო ცხოვრებაში უზ-
რუნველყოფას, სადაც ცოდვით დამძიმებული არ უნდა წავიდეს. ამავედ-
როულად, აღსანიშნავია, რომ შეწირვის ტრადიცია საფუძველს იღებს
ბიბლიიდან, სადაც ვხედავთ ღვთისთვის ძღვენის შეწირვის პირველ
მაგალითს კაენისა და აბელის მიერ. აქედანვე შეიძლება დავასკვნათ,
თუ რატომ ხდება უმეტესად ცხვრის შეწირვა, რადგან პირველი შესა-
წირი ნატურალურ პროდუქტთან ერთად სწორედ ცხვარი იყო.

საქართველო მართლმადიდებლური ქვეყანაა, შესაბამისად, ჩვენს ტრადიციებში დიდი ადგილი უჭირავს ქრისტიანულ რიტუალებს. ჩვენთან განსაკუთრებული პატივისცემით ხდება რელიგიური დღესასწაულების აღნიშვნა და შესაბამისი შესაწირის გაღება. ასე იყო ოდითგანვე, თუმცა შესაწირის შემცველობა ასევე ქრისტიანულ კალენდარზეა დამოკიდებული, რადგან, თუ რელიგიური დღესასწაული, მაგალითად ბარბარობა, ემთხვევა მარხვის პერიოდს, მაშინ შესაწირიც სამარხვოა. თუმცა, თუ ხსნილის პერიოდია, მაშინ ხდება საკლავის შეწირვა. მართალია, მთიანეთში ქრისტიანობას ფეხი ძლიერად არ ჰქონდა მოკიდებული, თუმცა იქ ოდითგანვე დიდი ადგილი ეჭირა წმინდა გიორგის, ყველაზე მეტი სალოცავიც მისი სახელობისაა და შესაბამისად, მის სახელზე აკეთებდნენ შესაწირსაც, ძირითადად კლავდნენ ცხვარს (თოფჩიშვილი 2010: 392-403). რელიგიურ დღესასწაულებზე საკლავის შეწირვა გრძელდება დღემდე, მაგალითისათვის გავიხსენოთ ლომისობის დღესასწაული, რომელიც, თავის მხრივ, დაკავშირებულია ლომისის წმინდა გიორგისთან. ამ დღეს ხდება მასშტაბური შესაწირის გაღება. ლომისობას ასეულობით ცხვარი იკვლება, რადგან შესაწირის გაღების მსურველი ბევრია.

ქართველი ეთნოლოგი თეა ქამუშაძე თავის ნაშრომში „მარსელ მოსის საჩუქრის თეორია და ქართული ეთნოგრაფიული მასალა“ (2015) აღნიშნავს, რომ მარსელ მოსის თეორიის ინტერპრეტაციას ქართულ სინამდვილეშიც ვხვდებით, რამდენადაც შესამჩნევია მცდელობა, რომ მას მოარგონ ქართული ეთნოგრაფიული მასალები. ავტორის აზრით, ქართულ კულტურაში საჩუქრის ფენომენის გაგების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ქართველი ეთნოლოგისა და მეცნიერის ირაკლი სურგულაძის შრომები. სურგულაძე გამოყოფს საჩუქრის სხვადასხვა ფორმას მათ შორის, შესაწირავს, ნადიმს და მასთან ასოცირებულ ქცევებს, როგორებიცაა: გაცემა, გაფანტვა და ასე შემდეგ. იგი გაღების ფორმებს განიხილავს, როგორც სოციალურ პრესტიჟთან დაკავშირებულ ქცევებს. მას მიაჩნია, რომ ეს ქცევები მჭიდროდაა დაკავშირებული საიქიო ცხოვრების წარმოდგენებთან. აღნიშნული ფორმების ფუნქციონირების მიზეზად, მიზნად მიიჩნევს ამქვეყნად სახელისათვის ბრძოლას და მიღწეული შედეგის იმ ქვეყნად გადატანას (ქამუშაძე 2015: 169-186).

რელიგიური დღესასწაულების გვერდით საქართველოში არსებობდა აგრარული დღესასწაულებიც, რაც განპირობებულია იმით, რომ საქართველოში მეურნეობის ერთ-ერთ უძველეს დარგს წარმოადგენს მი-

ნათმოქმედება. ეს დღესასწაულებიც დატვირთულია მატერიალური შეწირულობების მაგალითებით. ადამიანებს სჯეროდათ, რომ თუ გაიღებდნენ შესაწირს, მაშინ იმ წელს უხვი მოსავალი ექნებოდათ. მაგალითად, ბარაქისათვის აცხოვდნენ ნამცხვარს დიდი ღმერთის სახელზე, რომელსაც ხარებამდე ხელს არ კიდებდნენ და ყანაში ტოვებდნენ. ძირითადად ახალი წელი ითვლებოდა აგრარულ დღესასწაულებში ნაყოფიერებასთან დაკავშირებული რიტუალების პერიოდად. ახალი წლის წინა დღეს, გურიაში, სწირავდნენ ორ საგანგებოდ გაზრდილ მამალს, რათა მოსავლის კუთხით ბარაქიანი წელი ჰქონოდათ. ამავდროულად, ახალი წლის დილას ოჯახის უფროსი კაცი საკლავს ვენახში კლავდა, ხოლო თან წაღებული ღვინით კი უხვი მოსავლისათვის დაილოცებოდა. ეს რიტუალური შესაწირი გავრცელებული იყო თითქმის მთელ საქართველოში. კახეთში მოსავლის აღებისას აცხოვდნენ კვერებს, რომელსაც შემდგომ ოჯახის უფროსი გასცემდა და მინდორში მუშებს ურიგებდა, შემდეგ ცხვარს წირავდნენ და ყანას სისხლს მოასხამდნენ. მნიშვნელოვანი დღესასწაული იყო ბერიკაობა, რომელიც ტარდებოდა ბარაქიანობისა და უხვი მოსავლისათვის. ბერიკები, რომლებიც შესაბამისი სარიტუალო სამოსით იმოსებოდნენ, მთელ სოფელს დაივლიდნენ. თითოეული ოჯახი მათ დიდი სიხარულით ხვდებოდა და ძღვენს ატანდა, რათა ბედნიერი და ბარაქიანი წელი ჰქონოდათ (თოფჩიშვილი 2010: 403-424). გაცემა რომ ძალიან მნიშვნელოვანი საკითხი იყო საქართველოში, ამას ვხედავთ ქართულ წერილობით ძეგლებშიც, როგორიცაა მაგალითად ვეფხისტყაოსანი: „რასაცა გასცემ შენია, რაც არა დაკარგულია“. აქედან გამომდინარე, ქართულ რწმენა-წარმოდგენებში ყოველთვის არსებობდა ის მოსაზრება, რომ კეთილდღეობისა და ბარაქის მოსაპოვებლად აუცილებელი იყო, ადამიანებს შესაწირი გაეღოთ. ეს იყო პატივისცემის გამოვლენაც, მსხვერპლის გაღებაც, რწმენაც და მადლიერებაც. ადამიანებს სჯეროდათ, რომ რასაც გაიღებდნენ უკანვე სასიკეთოდ შემოუბრუნდებოდათ.

ამრიგად, როგორც მოსი წერს საჩუქარის ფენომენი არის უნივერსალური ყველა საზოგადოებისათვის, რომელიც თავისი არსით სოციალურია, რადგან ადამიანთა შორის ურთიერთვალდებულებას აჩენს. ეს ვალდებულება კი ქმნის მჭიდრო კომუნიკაციას ადამიანთა შორის (Mauss 1966: 10-16). გამონაკლისი არც ქართული კულტურა და საზოგადოებაა. როგორც ვნახეთ, ჩვენი ძირეული საერო თუ საეკლესიო წეს-ჩვეულებები ძღვენ-საჩუქრების გაცვლასა და სხვადასხვა შეწირულობე-

ბის გაღებას მოიცავს. რაც, საბოლოო ჯამში ადამიანებს ერთმანეთთან აკავშირებს, რადგან უკუგება და ურთიერთვალდებულება თავის თავში მოიაზრებს მჭიდრო კომუნიკაციას. ეს მკაფიოდ შესამჩნევი იყო ქორწინებისას სარიტუალო საჩუქრების გაცვლაში, მზითვის ფენომენში, თუ მეზობელ-ახლობლების მიერ საჩუქრების მირთმევაში.

გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ურთიერთდახმარების ფენომენი საქართველოში უძველესი დროიდან არსებობდა, როცა ადამიანები ლხინისა თუ გლოვის დროს ერთმანეთს გვერდით ედგნენ და ეს ყველაფერი არა მხოლოდ მორალური, არამედ მატერიალური მხარდაჭერითაც გამოიხატებოდა. ადამიანი იმედოვნებდა, რომ მსგავს სიტუაციაში მის მიმართაც გამოიჩენდნენ ამგვარ მხარდაჭერას. ვფიქრობთ, რომ მნიშვნელოვანია საჩუქარში ეპოქალური რაკურსის ასახვა და მისი ხასიათისა თუ დანიშნულების ცვლილება, ასევე მისი მეშვეობით ქვეყნის იმჟამინდელი პოლიტიკური, ეკონომიკური, თუ სოციალური მდგომარეობის გამოხატვა. მნიშვნელოვანია იმის შეფასებაც, თუ როგორ ხდება საჩუქრის ორივე ბუნების (რელიგიურის და ზნეობრივის) გამოხატვა ერთი ტრადიციის ქვეშ, როგორიცაა გლოვა და მიცვალებულისა თუ მისი ოჯახის მიმართ პატივისცემის გამოხატვა. აქვე დიდ როლს თამაშობს შესაწირიც, რომელიც, ასევე მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ვალდებულებაა. ოჯახი მოვალეა თავისი მიცვალებულის სახელზე გაიღოს შესაწირი. ამავდროულად, მეზობელ-ახლობლების მიერ მორთმეული ძღვენ-საჩუქრებიც ეკონომიკური ვალდებულებაა როგორც მათი მხრიდან, ასევე მიმღები ოჯახის მხრიდანაც, რადგან მათ, თავის მხრივ, სარიტუალო სუფრა უნდა გამართონ.

შესაწირის ფენომენი მნიშვნელოვანია მართმადიდებლური თუ აგრარული დღესასწაულებისას. ამ დროს ადამიანები ასევე მოელიან უკუგებას, რადგან შესაწირის გაღების სანაცვლოდ სურთ, რომ მიიღონ წყალობა, უხვი მოსავალი და ბარაქიანი წელი. მნიშვნელოვანია, თუ როგორ ვლინდება ქართულ ანდაზებსა და აფორიზმებში გაცემის, გასაჩუქრების ფენომენი: „მადლი ქენი ქვაზე დადე გაიარე წინ დაგხვდება“, „რასაცა გასცემ შენია რაც არა დაკარგულია“. მათი შინაარსიც, თავის მხრივ, ისაა, რომ გაცემა არის დაბანდება, თუ გასცემ, შენც მიიღებ ამისგან სარგებელს და სიკეთე უკან დაგიბრუნდება.

გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა:

- ▶ თოფჩიშვილი 2010: თოფჩიშვილი როლანდი, საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია. თბილისი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2010;
- ▶ იველაშვილი 1989: იველაშვილი თინა, ქალის დანიშვნის ზოგიერთი თავისებურებანი ქართული ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით. მაცნე, 1989.
- ▶ კვანტიძე 2016: კვანტიძე გულიკო, ხალათი, როგორც საჩუქარი და მასთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებები აღმოსავლეთ საქართველოს ყოფაში. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ კვლევათა ჟურნალი კადმოსი VIII, თბილისი, 2016, გვ. 110-132;
- ▶ მაჩაბელი 1978: მაჩაბელი ნუნუ, ქორწინების ინსტიტუტი ქართლში. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტი, 1978;
- ▶ ქამუშაძე 2015: ქამუშაძე თეა, მარსელ მოსის საჩუქრის თეორია და ქართული ეთნოგრაფიული მასალა, ირაკლი სურგულაძისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენციის „მითი, კულტი, რიტუალი“ მოხსენებათა კრებული, თბილისი, 2015 გვ. 169-186;
- ▶ ჩიტაია 2001: ჩიტაია გიორგი, შრომები ხუთ ტომად, ტომი 4, საუნივერსიტეტო ლექციების კურსი ეთნოგრაფიაში – „სვეტები“. ქართული ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობის დაცვის ფონდი „მეცნიერება“ 2001.
- ▶ წერეთელი 2006: წერეთელი მზია, გენდერი - კულტურული და სოციალური კონსტრუქტი. თბილისი: სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი, 2006.
- ▶ Mauss 1966: Mauss Marcel, The Gift: Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies, London, Lowe, and Brydone (printers), 1996.

GIFT-RELATED RITUALS AND MATERIAL „SACRIFICE“ ACCORDING TO GEORGIAN ETHNOGRAPHIC DATA (SUMMARY)

The article is about the phenomenon of gifts and material „Sacrifice“ in Rituals or Ceremonies in Georgian culture. As Moss writes, the phenomenon of the gift is universal to all societies, which is essentially social because it evokes dependence between people. This commitment is the reason for the close communication between people. Georgian culture and society are no exception.

Our basic secular and religious rites include the exchange of gifts. It connects people because understanding in itself implies close communication. These were clear in the exchange of ritual wedding gifts or the giving of gifts from neighbors. However, we would like to point out that the phenomenon of mutual aid has existed in Georgia since ancient times when people helped each other during the happiness or mourning, and all this was expressed not only moral but also in material support, although, of course, people expected similar Support. We think that it is important to reflect the epoch-making perspective in the gift and change its character or purpose, as well as to express the current political, economic or social situation of the country, which can be seen in the example discussed in the article - a robe as a gift in Eastern Georgia. It is also important to evaluate how both natures of the gift (religious and moral) are expressed under one tradition, such as mourning and respect for the deceased or his family. Sacrifice also plays a big role here, which is also an important economic obligation, because the family is obliged to make a sacrifice in the name of its deceased, which often required great material resources (and still is), and gifts given by neighbors are an economic obligation on their part. As well as from the host family, as they, in turn, have to hold a ritual supper. The phenomenon of sacrifice is important during Orthodox or agrarian holidays, during which people also expect a return because in return for making a sacrifice they want to receive mercy or an abundant harvest and

a fruitful year. It is important how the phenomenon of giving, giving gifts is revealed in Georgian literary monuments –, “What thou givest away is thine; what thou keepest is lost” (Shota Rustaveli). Their content in turn is that giving is an investment, if you give, you will also benefit from it and goodness will be returned to you.